

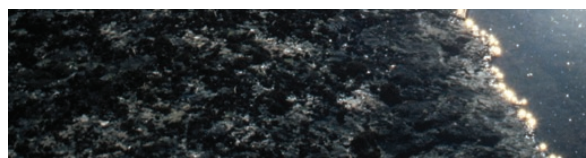
Banker i Sverige

Faktablad om svensk bankmarknad

Publicerad i mars 2010

Svenska Bankföreningen

Den svenska finansmarknaden

Finanssektorns samhällsfunktion

Effektiva och pålitliga system för sparande, finansiering, betalningsförmedling och riskhantering är av grundläggande betydelse för Sveriges ekonomiska välfärd. Dessa system sköts av banker och andra kreditinstitut, försäkringsbolag, värdepappersföretag och övriga företag inom den finansiella sektorn. Den finansiella sektorn kanaliserar på ett effektivt sätt samhällets sparande till investeringar och konsumtion, som till exempel hushållens behov av att jämna ut konsumtion över livets olika faser och företagens behov av finansiering till investeringar.

De finansiella företagen svarar för över 4,5 procent av landets samlade produktion, uttryckt som BNP. I dessa företag arbetar nästan 100 000 personer, vilket motsvarar ungefär två procent av det totala antalet sysselsatta i landet.

Grupper av företag

De finansiella företagens totala balansomslutning år 2008 var 13 650 miljarder kronor. De tre största grupperna av företag på den svenska finansmarknaden, mätt i balansomslutning, är banker, försäkringsbolag och bostadsinstitut. Värdepappersbolagens balansomslutning är blygsam i relation till övriga finansiella företag, men de spelar en viktig roll på sin del av den finansiella marknaden. Bankernas andel av den totala balansomslutningen på finansmarknaden var 46 procent vid utgången av år 2008. Utöver de ovan nämnda företagen finns även riskkapitalbolag. Riskkapitalbolag är specialiserade på att förmedla riskvilligt kapital till företagare genom att gå in som delägare.

Marknadsförändringar

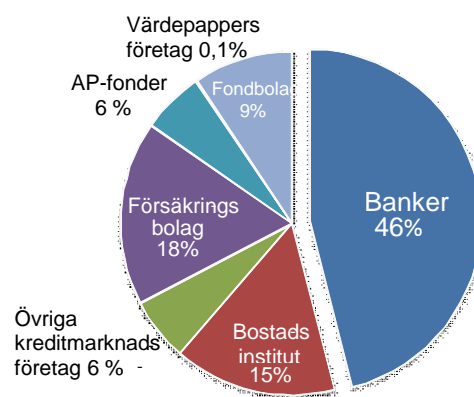
Finanssektorn är utsatt för ett starkt förändringstryck. De etablerade företagen har utvidgat sin verksamhet samtidigt som många nya företag, både svenska och utländska, har eta-

blerat sig på marknaden. En viktig förändring har varit branschglidningen mellan bank- och försäkringsverksamhet. De stora bankerna har i dag verksamhet inom livförsäkringsområdet och ett par försäkringsbolag har egna banker.

En annan förändring är att bankkontoren fått mindre betydelse för kundernas möjlighet att utföra banktjänster. Istället ökar kundernas kontakt med banken främst via internet. Vidare har möjligheterna att utföra banktjänster på nytt sätt ökat, till exempel kortbetalning och kreditansökan i handeln, etc. De nya distributionssätten har möjliggjort utvecklingen av nya tjänster samtidigt som befintliga tjänster förändrats. Den nya tekniken har även banat väg för etablering av nya banker och därmed ökat konkurrensen på bankmarknaden.

Vidare har fondsparande och försäkringssparande utvecklats till viktiga sparformer. De senaste åren har även banksparande ökat och är numera hushållens största sparform. Samtidigt har sparande i obligationer minskat i betydelse. Drygt tre fjärdedelar av befolkningen har en del av sitt privata sparande i fonder eller aktier.

Aktörer på finansmarknaden, dec. 2008¹

Källa: Sveriges Riksbank

¹ Andel av balansomslutningen (placeringstillgångarnas marknadsvärde för försäkringsbolag och AP-fonder samt förvaltade medel för fondbolag).

Bankstrukturen

Antal banker

Det finns fyra huvudkategorier av banker på den svenska marknaden: svenska bankaktiebolag, utländska banker, sparbanker och medlemsbanker. I december 2009 fanns det totalt 117 banker i Sverige. Antalet bankaktiebolag och utländska filialer i Sverige har ökat från 43 stycken år 2000 till 62 i 2009. Ökningen beror främst på att fler utländska banker etablerat sig. Även antalet svenska bankaktiebolag ökar bl.a. nya internetbanker samt värdepappersbolag och kreditmarknadsbolag som blivit banker.

Svenska bankaktiebolag

De svenska bankaktiebolagen kan delas in i tre kategorier. Den största utgörs av de fyra stora bankerna Swedbank, Handelsbanken, Nordea och SEB. Dessa banker är viktiga aktörer på flertalet delmarknader. Vid sidan av de fyra stora bankerna finns ett stort antal svenskägda, mindre bankaktiebolag med skiftande verksamhetsinriktning och ägarstruktur. En del av dessa är sparbanker som ombildats till bankaktiebolag, ofta med Swedbank som delägare. Av de övriga svenska bankaktiebolagen är flertalet etablerade från mitten av 90-talet och framåt. De är främst verksamma på privatkundsmarknaden och distribuerar sina tjänster främst genom internet och telefon. Några av de senast etablerade bankerna är Avanza Bank och HQ Bankaktiebolag.

Utländska banker

De första utländska banketableringarna i Sverige skedde år 1986 då det blev tillåtet för utländska banker att starta dotterbolag. Under några år i samband med finanskrisen minskade antalet utländska banker i Sverige men efter att det 1990 blev tillåtet för utländska banker att öppna filialkontor har antalet stigit igen. I december 2009 uppgick de utländska bankerna

till 30 stycken. Flertalet utländska banker är inriktade på företagsmarknaden och på värdepappersmarknaden. Den största utländska banken i Sverige är Danske Bank, som genom förvärvet 1997 av Östgöta Enskilda Bank och etableringen av så kallade provinsbanker nu är den femte största banken i Sverige.

Sparbanker

Det finns vidare ett stort antal fristående sparbanker i Sverige. Dessa är i allmänhet små och verksamma på regionala eller lokala marknader. Flertalet sparbanker har ett omfattande samarbete med Swedbank, som bland annat innebär ett tekniskt samarbete och ett gemensamt utbud av produkter och tjänster. Antalet sparbanker har minskat de senaste åren, främst genom att små sparbanker har gått ihop.

Medlemsbanker

En medlemsbank är en ekonomisk förening som har som ändamål att bedriva bankverksamhet åt medlemmarna. Genom att betala in en medlemsinsats blir man medlem i banken och kan ta del av dess tjänster. I Sverige finns det två stycken relativt små medlemsbanker.

Antal banker i Sverige

Typ av bank	2000 (dec)	2009 (dec)
Svenska bankaktiebolag	22	32
- varav stora svenska banker	4	4
- varav ombildade sparbanker	9	13
- varav övriga svenska bankaktiebolag	9	15
Utländska banker	21	30
- varav dotterbolag	2	3
- varav filialer	19	27
Sparbanker	79	53
Medlemsbanker	2	2
Totalt	124	117

Källa: Finansinspektionen

Bankernas funktion

Inlåning och utlåning

Bankernas kärnverksamhet är att ta emot inlåning och lämna krediter. I december 2009 uppgick bankernas inlåning från allmänheten, dvs. i huvudsak hushåll och icke-finansiella företag, till 2 296 miljarder kronor. Den största delen av inlåningen, 43 procent, kommer från svenska hushåll. Svenska företag svarade för 27 procent av inlåningen och utländsk allmänhet för 20 procent.

Tidigare har enbart banker fått ta emot inlåning från allmänheten, men sedan 1 juli 2004 får även kreditmarknadsbolag ta emot inlåning. Även så kallade inlåningsföretag får med viss begränsning ta emot inlåning från allmänheten. Insättningsgarantin gäller dock enbart inlåning i banker och kreditmarknadsbolag.

Utlåning till allmänheten i Sverige sker främst via banker och bostadsinstitut. Banker lämnar krediter med olika typer av säkerhet samt mindre lån utan säkerhet. Banker lämnar även lån med säkerhet i bostäder och fastigheter. Till skillnad mot bostadsinstitut så lämnar banker utöver så kallade bottenlån även topplån. Utlåningen från banker uppgick i december 2009 till 2 888 miljarder kronor. 36 procent av utlåningen till allmänheten går till svenska företag medan hushållen och utländska låntagare står för 26 respektive 31 procent.

Räntesättning

Bankernas räntesättning av såväl inlåning som utlåning är i hög grad beroende av de räntor som gäller på penningmarknaden. Andra faktorer som påverkar räntenivån är låntagarens kreditvärdighet, risken i åtagandet, konkurrensen mellan olika kreditinstitut och konkurrensen mellan olika spar- och låneformer. Bankernas genomsnittliga inlånings- och utlåningsräntor har visat en nedåtgående trend sedan början av 1990-talet. Under 2009 har Riksbankens rekordlåga styrräntan på 0,25 procent och marknadsläget inneburit att räntorna sjunkit till ytterligare lägre nivåer.

kens rekordlåga styrräntan på 0,25 procent och marknadsläget inneburit att räntorna sjunkit till ytterligare lägre nivåer.

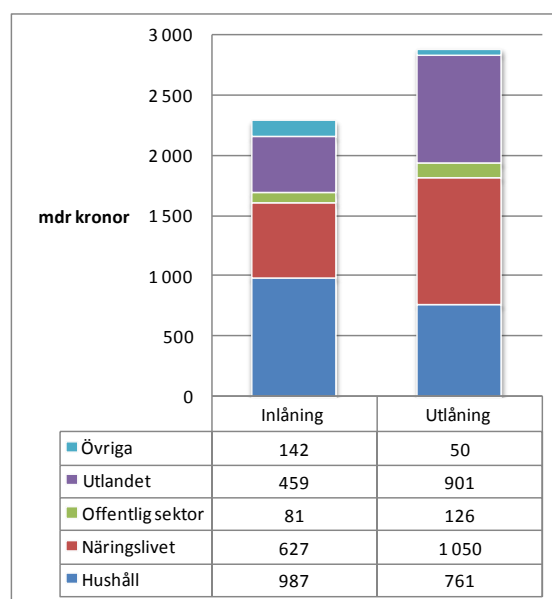
Betalningsförmedling

Vid sidan av in- och utlåning är betalningsförmedling en viktig uppgift för bankerna. Det svenska betalningssystemet, med bland annat det gemensamt ägda bankgirot, är tekniskt sett välutvecklat och utmärks av en hög effektivitet. Det innebär att betalningar genomförs snabbt, säkert och till låga kostnader. De system som är uppbyggda för att utföra betalningar, men även värdepapperstransaktioner, tillhör den finansiella infrastrukturen. Den finansiella infrastrukturen är en viktig del av Sveriges totala infrastruktur.

Riskspridning

En tredje viktig uppgift för bankerna är att erbjuda företag och privatpersoner möjlighet att minska, omfördela och sprida risker, till exempel genom att erbjuda handel i termins- och optionskontrakt.

Bankernas inlåning från och utlåning till allmänheten, december 2009

Källa: SCB

De stora bankkoncernerna

Svenska bankkoncerner

Från mitten av 1990-talet har de stora svenska bankerna utvecklats till finansiella koncerner med betydande internationell verksamhet. Utvecklingen har bestått dels i att verksamheter som livförsäkring, fondförvaltning och bolån har fått allt större betydelse i koncernerna vid sidan av den traditionella bankverksamheten, dels i att koncernerna expanderat internationellt, speciellt inom Norden och Baltikum.

Nordea är det största finansiella företaget i Norden och har över 30 000 anställda. I gruppen ingår banker och dotterbanker som är bland de största på respektive marknad i Sverige, Finland, Danmark och Norge. Nordeas utlåning till allmänheten består till 75 procent av utlåning i länder utanför Sverige. Nordeas svenska verksamhet omfattar bland annat ett av Sveriges största finansbolag samt stora verksamheter inom fondförvaltning och bolåneverksamhet. Nordea är även ägare till girobetalningssystemet Plusgirot.

SEB är namnet på den finansiella koncern som bildats kring Skandinaviska Enskilda Banken. SEB har byggt upp en omfattande internationell verksamhet bl.a. i Tyskland och Baltikum. I Sverige har SEB en stark ställning inom framför allt fondförvaltning och livförsäkring, men även inom bostadslån och finansbolagsverksamhet. Av tradition är SEB också en stark aktör inom verksamheter som aktie- och valutahandel samt internationella betalningar.

Svenska Handelsbanken har över 460 kontor i Sverige. Från 1990-talet har banken också växt i Norden, såväl genom förvärv som genom etablering av filialkontor. Det helägda bostadsinstitutet Stadshypotek tillhör en av de största aktörerna på den svenska bolånemarknaden. Handelsbanken har även betydande

verksamhet inom fondförvaltning och finansbolagsverksamhet.

Swedbank har ett omfattande kontorsnät i Sverige med ca 420 egna kontor. Därutöver har Swedbank ett nära samarbete med de fristående sparbankerna och de delägda bankerna inom sparbanksrörelsen. Swedbank har även en betydande verksam i Baltikum. I koncernen ingår Swedbank Robur, Sveriges största företag inom fondförvaltning, och Swedbank Hypotek som är ett av de största bostadsinstitut.

Andra nordiska finanskoncerner

Två andra stora nordiska finanskoncerner med stark ställning i Sverige är Danske Bank och Skandia. Danske Bank är Danmarks största bank och har bankverksamhet i alla nordiska länder. Danske Bank är efter Nordea den största finansiella koncernen i Norden. Skandia är marknadsledande inom livförsäkringssparande men har även en stark position inom fondsparande. Skandia ägs tillsammans med Skandiabanken av det sydafrikanska livförsäkringsbolaget Old Mutual.

De fyra svenska bankkoncernerna, 2009

	Antal anställda		Utlåning allmänh.	Balansomslutning
	Totalt	varav Sverige	Miljarder kr	Miljarder kr
Nordea ¹	33 118	7 902	2 900	5 213
SEB	21 640	8 700	1 188	2 308
Handelsbanken	10 821	7 502	1 477	2 123
Swedbank	19 277	8 473	1 291	1 795

Källa: Respektive banks årsredovisning

¹ Siffrorna för Nordea avser hela Nordeagruppen, där även bankens verksamhet i de övriga nordiska länderna ingår.

Banker i Sverige

Universalbanker

Banker som är representerade på större delen av den finansiella marknaden och kan erbjuda alla typer av finansiella tjänster, brukar kategoriseras som universalbanker. Bland dem märks främst de fyra stora bankerna – Nordea, Swedbank, Handelsbanken och SEB. Dessa har tillsammans en stark ställning totalt sett på den svenska bankmarknaden även om marknadsandelarna varierar på olika delmarknader. På inlåningsmarknaden är marknadsandelen för de fyra stora bankerna 75 procent men på de flesta andra delmarknader är den normalt lägre. Det finns många likheter mellan de stora bankerna men också olikheter. Det är exempelvis stor skillnad i typ av kunder, prissättning av tjänster och distributionssätt. Därför är det i grunden fel att tala om de fyra stora bankerna som en enhetlig grupp – dessa banker är konkurrenter med varandra och med alla andra banker på marknaden.

På den svenska marknaden har Handelsbanken och Swedbank flest kontor, 461 respektive 381. Flera av bankerna säljer dessutom sina tjänster genom samarbeten med bland annat dagligvarubutiker och bensinstationer. De flesta banktjänster erbjuds även via internet. Det har medfört att kontoren numera i högre grad arbetar med rådgivning och försäljning av bankernas produkter och tjänster.

Nischbanker och utländska banker

Sett i ett tioårsperspektiv har såväl nischbanker som utländska bankfilialer tagit marknadsandelar. Banker som Skandiabanken, Länsförsäkringar Bank och Ikanobanken etablerade sig som telefon- och internetbanker i mitten av 1990-talet och ICA Banken i början av 2000-talet. De har gradvis utökat sitt tjänsteutbud men är i huvudsak fortfarande inriktade på privatkundsmarknaden. Ett flertal av de senast

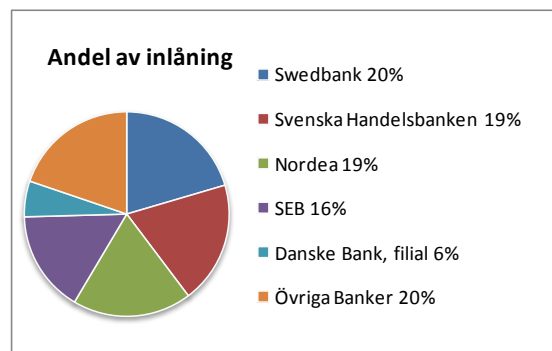
tillkomna bankerna är ursprungligen värdepappersbolag och är främst inriktade på värdepappershandel och förvaltning, till exempel bankerna Avanza HQ och Nordnet.

De utländska bankernas närvaro i Sverige har stärkts framförallt genom Danske Banks expansion med ca 55 kontor. Utländska banker kan inom vissa segment, till exempel investment banking, ha betydande marknadsandelar.

Sparbanker

De fristående sparbankerna är verksamma på lokala eller regionala marknader. Även om sparbankerna totalt sett enbart har en marknadsandel på cirka 8 procent kan de på en lokal marknad vara väsentligt större. De fristående sparbankerna hade 210 kontor i slutet av 2008, vilket motsvarar drygt 10 procent av Sveriges 1 987 bankkontor.

Inlåning från svensk allmänhet till banker, december 2009

Källa: SCB

Bostadsutlåning

Lån till bostäder

I Sverige sker utlåningen till fastigheter i stor utsträckning genom särskilda kreditmarknadsföretag, så kallade bostadsinstitut (hypoteksbolag), men även genom banker. Den totala utlåningen i Sverige med bostad som säkerhet var 2 443 miljarder kronor i december 2009. Som säkerhet för utlåningen används huvudsakligen pantbrev i fastigheter. Utlåningen sker i form av bottenlån, som innebär att fastigheten normalt belånas upp till 70-80 procent av marknadsvärdet. Ytterligare belåning sker i form av topplån som ofta erbjuds av den bank som äger bostadsinstitutet eller av annan bank som bostadsinstitutet samarbetar med. Instituterna erbjuder ett brett utbud av lån med rörliga och fasta räntor.

Bostadsinstitut och banker

Bostadsinstitut ger krediter till i första hand bostadsfastigheter, men också till affärs- och kontorshus. Lån till villor och bostadsrätter utgör 71 procent av bostadsinstitutens utlåning. Sedan lång tid tillbaka är bostadsinstitutens utlåning till hushåll i Sverige större än bankernas. Det två största bostadsinstituterna, Swedbank Hypotek och Stadshypotek, ägs av Swedbank respektive Handelsbanken. Även Nordea är genom sitt bostadsinstitut en betydande aktör på marknaden. SEB erbjuder numera bostadslån enbart genom banken. SBAB är ett statligt bostadsinstitut som ursprungligen enbart finansierade statliga bostadslån men som sedan början av 1990-talet konkurrerar fullt ut med de övriga instituten. Bolån erbjuds även av Länsförsäkringar Hypotek, som ägs av Länsförsäkringar. Även banker som Danske Bank, Skandiabanken och DnBNOR säljer bostadslån och konkurrerar därmed med bostadsinstituterna. De mindre instituten kan i vissa fall vara betydande aktörer på bolånemarknaden

genom relativt stora marknadsandelar på nya bostadslån.

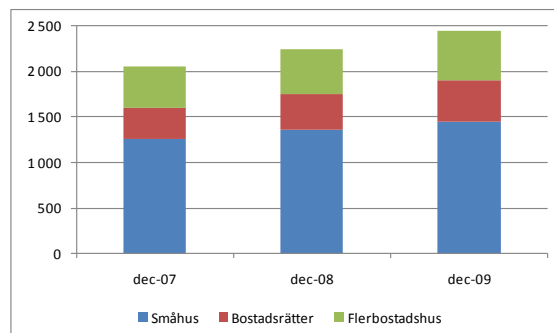
Övriga företag

De senaste åren har det dykt upp finansiella institut som erbjuder bolåneprodukter som skiljer sig från dem som traditionellt erbjudits av bostadsinstitut. Ett exempel är företag som ger bostadslån till låntagare som av olika skäl inte uppfyller kraven för lån i bostadsinstitut. Ett annat exempel är företag som specialiserat sig på att ge personer som fyllt 65 år med lågt belånade bostäder möjlighet att få loss kapital ur boendet genom amorterings- och räntefria krediter med bostaden som säkerhet. Först när bostaden säljs, eller låntagaren avlider, betalas lån och räntor tillbaks med medel från bostadens värde. Liknande produkter för personer som fyllt 65 år erbjuds också av banker.

Finansieringsformer

Utlåningen från bostadsinstituterna finansieras huvudsakligen genom att obligationer och certifikat emitteras på marknaden. De bankägda instituten finansierar också sin utlåning genom lån från sina moderbanker. I princip alla bostadsobligationer på den svenska marknaden är säkerställda obligationer.

Total utlåning med bostad som säkerhet, december 2009, miljarder kronor

Källa: SCB

Övriga kreditmarknadsföretag

Bland kreditmarknadsbolagen är bostadsinstitutet den största gruppen. Övriga kreditmarknadsföretag utgörs av finansbolag samt företags- och kommunfinansierande institut.

Finansbolag

Finansbolagens verksamhet riktar sig i första hand till företag (avbetalning, leasing och factoring m.m.) men även till hushåll (kontokorts- och avbetalningskrediter m.m.). Genom avbetalningsköp kan ett företag fördela kostnaden för en stor investering. Leasing gör att ett företag kan investera utan att binda eget kapital. Med factoring kan kundfakturer förvandlas till likvida medel.

Balansomslutning för de 10 största företagen i gruppen övriga kreditmarknadsföretag

Miljarder kronor, dec 2008	
Svensk Exportkredit	358
Kommuninvest i Sverige	128
Handelsbanken Finans	53
Landshypotek	51
Nordea Finans Sverige	44
Swebank Finans	34
DnB NOR Finans	12
Volkswagen Finans	10
Wasa Kredit	9
Svenska Skeppshypotekskassan	9
Summa tio största	707
Totalt "övriga kreditmarknadsföretag"	784

Källa: Sveriges Riksbank

Det finns cirka 45 finansbolag i Sverige, med en sammanlagd utlåning och leasing som vid utgången av 2008 uppgick till 332 miljarder kronor. De största finansbolagen är bankägda men flertalet av bolagen ägs av icke-finansiella företag som vill erbjuda finansieringsmöjligheter

för sina kunder. Den huvudsakliga finansieringen för finansbolagen är lån från andra finansiella företag, framför allt banker. Några av de större finansbolagen ger även ut egna certifikat på värdepappersmarknaden. Från juli 2004 är det möjligt för finansbolagen att finansiera sig genom inlåning.

Finansbolagen utvecklades kraftigt under 1980-talet, delvis som en följd av att bankmarknaden var hårt reglerad. I slutet av 1980-talet fanns det nära 300 finansbolag men i samband med turbulensen på finansmarknaden under 1990-talets första hälft minskade antalet bolag snabbt.

Företags- och kommunfinansierande företag

De företags- och kommunfinansierande företagen inriktar sin verksamhet på vissa delar av näringslivet eller på utlåning till kommuner. De finansierar sin verksamhet genom att ge ut obligationer, certifikat och reverser.

Det största av dessa företag är det statligt ägda Svensk Exportkredit (SEK). SEK är specialiserat på krediter till svenska exportföretag. Kommuninvest är en sammanslutning av ett antal kommuner och lämnar krediter till sina medlemmar. Det tredje största företaget i denna grupp är Landshypotek som lämnar bottenlån till jord- och skogsbrukare.

Hushållens sparande

Hushållens finansiella tillgångar

De svenska hushållens finansiella tillgångar har stigit med drygt 100 procent sedan 1995 och uppgick i december 2009 till knappt 3 000 miljarder kronor. Ökningen har skett i framför allt försäkrings- och fondsparande, och på senare år i banksparande. En del av hushållens finansiella tillgångar är knutna till utvecklingen på världens börser. Som en följd av det föll hushållens tillgångar under 2008, men återhämtade sig under 2009.

Bankinlåning

Bankinlåningen har befunnit sig på en relativt konstant nivå fram till år 2000, men har därefter ökat. Den utgör numera den största andelen av hushållens finansiella tillgångar. Sett som en andel av de totala tillgångarna har bankinlåningen sjunkit under ett flertal år, men från 2006 har andelen ökat och uppgår i december 2009 till 33 procent. Under 1980-talet var andelen mellan 40 och 50 procent.

Fondsparande

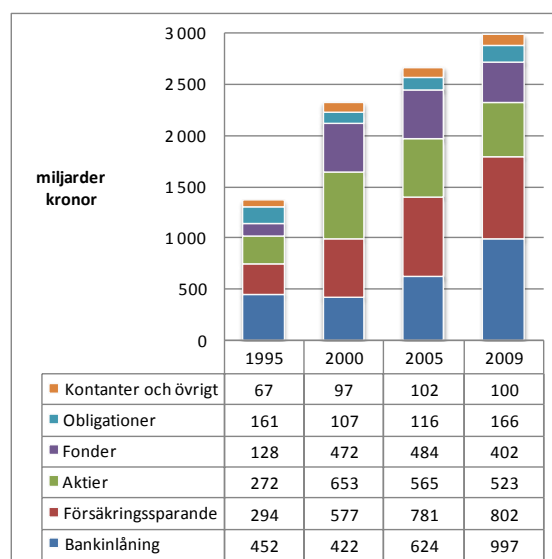
Redan tidigt under 1980-talet började många svenskar att placera delar av sitt sparande i värdepappersfonder, delvis som en följd av att vissa former av sådant sparande var skattesubventionerade. I dag beräknas 74 procent av svenskarna ha någon del av sitt privata sparande i värdepappersfonder (exkl. PPM). Det nya pensionssystemet har inneburit att nästan alla vuxna svenskar har fondsparande eftersom en del av pensionsmedlen – premiepensionen – placeras i fonder hos privata och statliga fondbolag.

Försäkringssparande

Försäkrings- och pensionssparandets andel av hushållens finansiella tillgångar ökade från 1990-talets början till runt år 2000 då andelen stabiliserade sig kring nuvarande nivå på 27

procent. Detta kan delvis förklaras av värdeökningen på de tillgångar, främst aktier och fastigheter, som försäkringsbolagen placerar sparnas medel i, men även på ett positivt nettosparande. Försäkringssparandet har främst skett i traditionell livförsäkring, men även i fondförsäkringar (unit linked). I fondförsäkringar placeras sparandet i värdepappersfonder i enlighet med spararens eget val. Ett pensionsparande utan försäkringsmoment är IPS (Individuellt Pensionssparande) där man som sparare kan placera pengar i aktier, fonder, obligationer, konto, etc.

Hushållens finansiella tillgångar

Källa: Finansinspektionen, Sparbarometern

Livförsäkringsbolag

Samtliga stora affärsbanker har egna livförsäkringsbolag som tillhör de största aktörerna på marknaden. Det största bankägda försäkringsbolaget är SEB Trygg Liv, som tillsammans med Skandia är störst på den svenska marknaden för liv- och fondförsäkringar. Andra stora aktörer är AMF Pension, Folksam, Länsförsäkringar, SPP Liv, Swedbank Försäkring, Handelsbanken Liv och Nordea Liv.

Hushållens lån

Hushållens långivare

Bostadsinstitutet står för den största delen av hushållens totala lån; 63 procent, i december 2009. Bostadsinstitutet lånar uteslutande mot säkerhet i bostäder och fastigheter, det vill säga villor, bostadsrätter och flerbostadshus.

Bankerna står också för en betydande del av hushållens lån och utgjorde 33 procent av hushållens totala lån i december 2009. En betydande del av bankernas hushållsutlåning har säkerhet i bostäder och fastigheter. Hushållslån från bankerna lämnas också med säkerheter i till exempel värdepapper och borgen, men även utan säkerhet, så kallade blacolån.

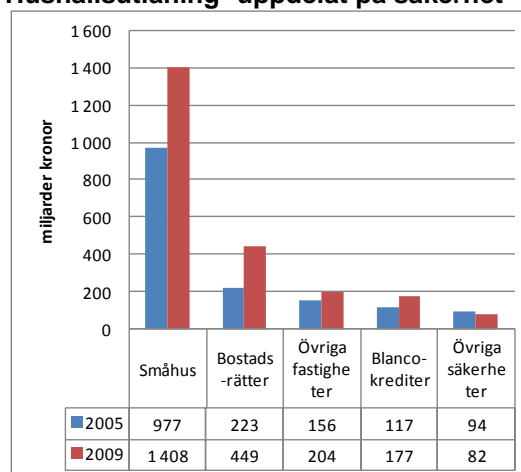
Finansbolag och övriga kreditmarknadsbolag står för 3 procent av hushållsutlåningen. Finansbolag finansierar vanligtvis bil, båt, vitvaror, etc. och föremålet för lånet utgör normalt säkerhet. Drygt 45 procent av finansbolagens utlåning till hushåll är dock blacolån. Bland övriga kreditmarknadsbolag märks främst bolag som lånar ut till jordbruks- och skogsfastigheter.

Hushållens bostadslån

Hushållen lånar framförallt för att finansiera sitt boende och bostaden utgör säkerhet för lånet. Villor och bostadsrätter utgjorde säkerhet för 80 procent av hushållens lån i december 2009. Bostadsinstitutet lämnar normalt så kallade bottenlån, det vill säga bostadslån med säkerhet upp till cirka 80 procent av bostadens marknadsvärde. Topplån, de lån som tas utöver bottenlån upp till 90-100 procent av marknadsvärdet för bostaden, lämnas framförallt av banker-

na. Till skillnad från bostadsinstitutet kan banker både lämna bottenlån och topplån till bostäder. Hushållens bostadslån uppgick till 1 857 miljarder i december 2009.

Hushållsutlåning¹ uppdelat på säkerhet

Källa: SCB

¹ Exklusive hushållens icke-vinstdrivande organisationer, t ex fackföreningar, trossamfund och andra ideella organisationer.

Övriga säkerheter och blacolån

Hushållen lånar även med säkerhet i fastigheter som normalt inte används för eget boende, till exempel jordbruks- och skogsfastigheter samt flerbostadshus. Dessa lån utgör 9 procent av hushållens totala lån. Hushållens lån utan säkerhet, blacolån, utgör 8 procent. Blacolån är en betydande produkt för finansbolagen, men det är bankerna som står för den största delen av hushållens blacolån.

Övriga säkerheter utgör säkerhet till 3 procent av hushållens totala lån. Övriga säkerheter utgörs bland annat av värdepapper och olika typer av borgen. Borgensman för lånet kan vara både privatperson, stat eller kommun.

Fondbolag

Fondsparande

Hushållens direktsparende i värdepappersfonder ökade stadigt fram till år 2000 då cirka 20 procent av svenskarnas finansiella tillgångar utgjordes av fonder. Börsoron under 2007 och 2008 har minskat andelen fonder i hushållens finansiella portfölj och uppgick i december 2009 till 13 procent. En annan anledning till den minskade andelen fonder är att hushåll idag i högre utsträckning sparar i fonder indirekt via pensionsförsäkringar, IPS (individuellt pensionsspar) och kapitalförsäkringar. Cirka 74 procent av alla svenskar har privatsparande i fonder (exkl. PPM).

Tack vare en positiv börsutveckling och förmånliga skatteregler stimulerades fondsparandet under 1980-talet. Detta lockade många svenskar, vilket i sin tur medförde en väl spridd kunskap om fondsparande.

Den totala förmögenheten i svenska värdepappersfonder ökade nästan obrutet från 120 miljarder kronor år 1990 till knappt 900 miljarder kronor i början av år 2000. Därefter har fondförmögenheten minskat enstaka år till följd av nedgång på aktiemarknaderna. Den långsiktiga trenden har dock inneburit en långsiktig uppgång av fondvärdena och i december 2009 uppgick fondförmögenheten till 1 672 miljarder kronor.

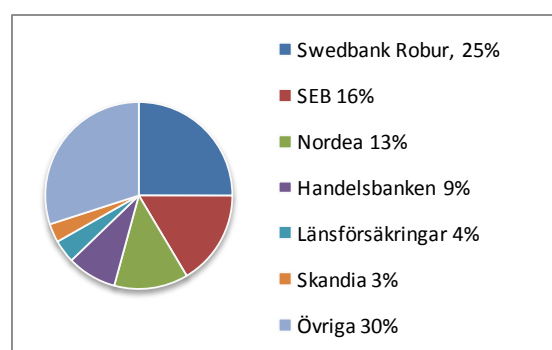
I början av 2000-talet ökade intresset för sparande i räntefonder till följd av börsoro. Även därefter ökar andelen räntefonder normalt vid börsoro då sparare söker säkrare investeringar. Vid slutet av år 2009 var 57 procent av fondförmögenheten placerad i aktiefonder, 23 procent i räntefonder, 15 procent i blandfonder och 5 procent i hedgefonder.

Fondbolag

Utbudet av fonder har växt i takt med det ökade intresset från spararna. På den svenska marknaden finns ett drygt åttiotal fondbolag som tillsammans med utländska fondbolag erbjuder sparande i cirka 4 000 fonder. De fyra stora bankernas fondbolag var under lång tid dominerande på fondmarknaden, men under ett flertal år har även de andra fondbolagen på marknaden växt genom en relativt stor andel av nettospardet.

De största aktörerna på den svenska fondmarknaden är Swedbank Robur, SEB Fonder, Nordea Fonder och Handelsbanken Fonder. Dessa fondbolag har alla ett stort utbud av fonder med inriktning på olika geografiska områden, branscher och värdepapperstyper som aktier och obligationer. Det har också blivit allt vanligare att fondbolag inte enbart säljer sina egna fonder utan även tillhandahåller andra – framför allt stora internationella – fondbolags fonder.

Fondbolag i Sverige. Andel av totalt förvaltad kapital i svenska fondbolag, december 2009

Källa: Nyhetsbrevet Fond & Bank

Betalningar

Betalningsinstrument

Vid sidan av mindre kontantbetalningar sker praktiskt taget alla betalningar i Sverige genom förmedling av bankerna eller kontokortsföretagen. De vanligaste betalningsinstrumenten är olika former av betalkort och elektroniska gireringar. Flertalet av betalningarna är kopplade till transaktionskonton i bankerna. På transaktionskonton registreras bland annat löneinsättningar, uttag i bankomater, kortköp och automatiska överföringar.

Elektroniska betalningar

Under de senaste decennierna har pappersbaserade betalningar som blankettgireringar, checkar och kassabetalningar i snabb takt ersatts av olika former av elektroniska betalningar. Exempelvis har användningen av olika former av betalkort ökat från ca 100 miljoner transaktioner i mitten av 1990-talet till nästan 1 700 miljoner transaktioner under 2008. Samtidigt har användningen av checkar i princip upphört.

Antalet elektroniska girobetalningar, främst via internet, har ökat kraftigt samtidigt som antalet gireringar med pappersbaserade blanketter minskat. Andelen personer över 15 år som betalar räkningar via internetbank har ökat från 9 procent 1999 till 64 procent 2009. I de yngre åldersgrupperna är det upp till 97 procent som betalar sina räkningar via internet. Samtidigt har andelen som brevlades betalar med bank- och postgiro minskat från nästan 79 procent 1999 till 24 procent 2009.

En betalningsform som ökat i efterfrågan under senare år är e-faktura. Med e-faktura kommer räkningen direkt i elektronisk form till kundens internetbank med all nödvändiga uppgifter för godkännande och betalning. Under 2009 låg e-fakturor till privatpersoner bakom 11 procent

av alla privatpersoners girobetalningar över internet och uppgick till 35 miljoner stycken.

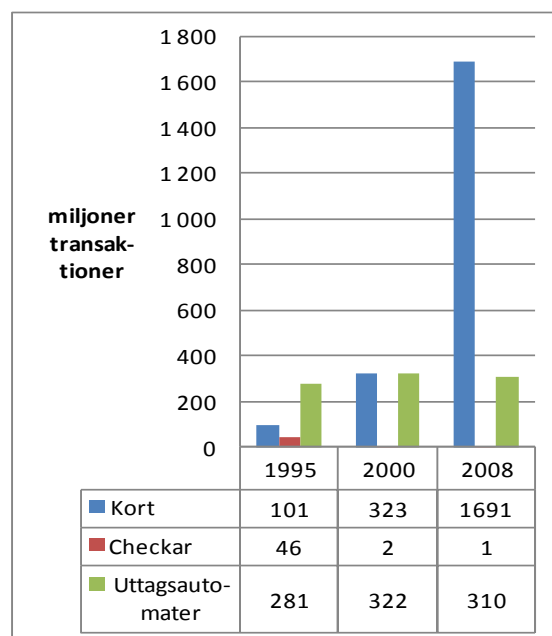
Girosystem

Det finns två olika girsystem i Sverige. Bankgirot ägs gemensamt av bankerna medan Plusgirot sedan hösten 2001 ägs av Nordea. Båda dessa konkurrerande system är tekniskt avancerade och klarar av att snabbt och säkert utföra en stor mängd betalningar. Girsystemen hanterar en rad olika betalningstransaktioner, till exempel girobetalningar via blanketter och internet, banköverföringar samt kontoinsättningar.

Uttagsautomater

Det svenska systemet med uttagsautomater är också väl utbyggt med cirka 2 800 automater. Årligen görs drygt 300 miljoner uttag på i genomsnitt ungefär 850 kronor i dessa automater. Systemet används på ett rationellt sätt i och med att alla bankers bankomater kan användas av i princip samtliga bankkunder.

Användning av kort, checkar och uttagsautomater 1995, 2000 och 2008

Källa: Sveriges Riksbank

Tillsyn av de svenska bankerna

Tillsyn av de svenska bankerna

Det finansiella systemets tre viktigaste funktioner är att omvandla sparande till finansiering, tillhandahålla effektiva betalningsmöjligheter samt riskhantering. Det är av stor vikt att det finansiella systemets funktion och förtroende upprätthålls och därför har samhället ansett det nödvändigt att skapa en rad lagar som reglerar det finansiella systemets aktörer. Bland dessa aktörer spelar bankerna en viktig roll och det finns ett flertal lagar och föreskrifter som reglerar deras verksamhet. Det är främst Finansinspektionen och Riksbanken som ansvarar för att övervaka att dessa regler och förordningar efterlevs och att bevara den finansiella stabiliteten. Finansinspektionen har ett direkt tillsynsansvar över de enskilda företagen som ingår i det finansiella systemet. Riksbanken har däremot en mer övergripande uppgift att främja stabiliteten i det finansiella systemets funktionssätt. Uppgiften att arbeta för finansiell stabilitet delar de båda myndigheterna.

Finansinspektionen

Finansinspektionen är en statlig myndighet som lyder under finansdepartementet. Finansinspektionen ansvarar för tillsynen över företagen som verkar på de finansiella marknaderna och de finansiella marknadsplatserna. Vidare har Finansinspektionen ett övergripande mål att bidra till det finansiella systemets stabilitet och effektivitet samt att verka för ett gott konsumentskydd.

De lagar som reglerar banker och andra finansiella företag stiftas av Sveriges Riksdag. Lagarna är i viss utsträckning utformade som ramlagstiftning och inom dessa ramar utformar Finansinspektionen regler för finansiell verksamhet genom föreskrifter. Därutöver skriver även Finansinspektionen så kallade allmänna råd, som inte är tvingande men som Finansinspektionen anser att man bör följa för att be-

driva en sund verksamhet. Finansinspektionen är vidare den myndighet som lämnar tillstånd för olika verksamheter på det finansiella området, till exempel att bedriva bankrörelse.

För att kontrollera att de finansiella företagen följer lagar, föreskrifter och allmänna råd utövar myndigheten tillsyn. Tillsynen utövas på en rad olika sätt, till exempel genom att på plats undersöka ett finansiellt företag, eller genom att begära in olika uppgifter som Finansinspektionen är intresserad av att kontrollera. Finansinspektionen kan även utse särskilda revisorer i företag som står under tillsyn. Vidare sker en löpande analys av företagets risker och ekonomiska ställning.

Riksbanken

Riksbanken är en myndighet med självständig ställning under Sveriges Riksdag. Riksbankens huvuduppgift är att upprätthålla ett fast penningvärde. Uppgiften att hålla ett fast penningvärdet tolkar Riksbanken som att hålla inflationen låg och stabil.

En andra viktig uppgift för Riksbanken är att verka för stabiliteten i det finansiella systemet och då i synnerhet att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende samt att ha beredskap att hantera en eventuell finansiell kris. Betalningsväsendet omfattar hela den infrastruktur som finns för bland annat betalningar och värdepappersöverföringar. Riksbanken verkar allmänt för den finansiella stabiliteten genom att löpande följa och analysera de risker och hot som finns mot det finansiella systemet. I detta syfte analyserar Riksbanken utöver betalningssystemen även utvecklingen för de stora bankkoncernerna, bankernas låntagare och den makroekonomiska utvecklingen. Resultaten kommunicerar Riksbanken bland annat genom olika löpande publikationer, artiklar och tal.

Lagar för bankverksamhet

Bank- och finansieringsrörelselagen

Lagen om bank- och finansieringsrörelse är den grundläggande lagen för bankers och kreditmarknadsföretags verksamhet. I lagen finns bestämmelser om vad som krävs för att få tillstånd att bedriva bank- eller finansieringsrörelse, vilken verksamhet som får bedrivas, kreditprövning, gränsöverskridande verksamhet, vilken egendom som får ägas samt regler om tillsyn och sanktioner etc. Samma regler gäller för både banker och kreditmarknadsföretag.

Kapitaltäckningslagen

Lagen om kapitaltäckning och stora exponeringar innehåller regler som syftar till att säkerställa att banker och kreditmarknadsföretag har tillräckligt med kapital för att kunna möta de risker som finns i verksamheten. Krav på kapital ställs upp för kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker. I lagen anges hur beräkning ska ske av det kapital som krävs beroende på vilka typer av tillgångar, åtaganden och placeringar som institutet har. Det finns också begränsningar av hur stora exponeringar ett institut får ha mot en kund eller en grupp av kunder som har anknytning med varandra.

Konsumentkreditlagen

Lagen anger vad kreditinstitutet ska iaktta när de ger lån till konsumenter. Lagen ställer krav på information om räntan och hur kreditavtalet ska träffas. Den anger också förutsättningarna för att räntan ska kunna ändras till kundens nackdel och under vilka förutsättningar en kreditgivare får säga upp ett lån i förtid. Även ansvaret vid obehöriga uttag med kontokort regleras.

Lag om säkerställda obligationer

Banker och kreditmarknadsföretag får ge ut säkerställda obligationer enligt en särskild lag, om obligationerna har förmånsrätt i institutets tillgångar som uppfyller särskilda krav.

Lag om betalningsöverföringar

I lagen om betalningsöverföringar inom EES finns regler om vilken information som ska lämnas till kunden bland annat om kostnaderna för betalningen och om hur snabbt betalningen ska genomföras.

Insättningsgarantilagen

Genom lagen om insättningsgaranti garanteras varje kund en ersättning motsvarande 50 000 euro, men lägst 500 000 kronor, för sin behållning på garanterade konton per bank. Detta gäller om en bank försätts i konkurs.

Penningtvättslagen

Lagen gäller för banker och kreditmarknadsföretag, liksom för en rad andra företag. Det är förbjudet att medverka till penningtvätt och instituten är skyldiga att anmäla till polisen transaktioner som man misstänker kan utgöra penningtvätt eller terroristfinansiering.

Övrig reglering

Flertalet av de nämnda lagarna är i huvudsak baserade på EG-direktiv. Lagarna kompletteras med mer detaljerade föreskrifter genom förordningar från regeringen samt föreskrifter och allmänna råd från Finansinspektionen.

De svenska bankerna är i allmänhet universalbanker, vilket innebär att – utöver inlåning och kreditgivning – värdepappershandel, kapitalförvaltning och corporate finance utgör betydande delar av verksamheten. För dessa områden finns ytterligare lagstiftning. En central sådan lagstiftning är lagen om värdepappersmarknaden. Den anger hur värdepappersföretagen ska organisera och bedriva sin verksamhet. Genom lagen har direktivet om marknader för finansiella instrument (MiFID - Markets in Financial Instruments Directive) genomförts.

Åtgärder för finansiell stabilitet

I oktober 2008 beslutades om en stabilitetsplan för den svenska finansmarknaden. Senare har planen kompletterats flera gånger. Riksgälden har en central roll vid statliga åtgärder att värna den finansiella stabiliteten. Myndigheten ansvarar för att ge lånegarantier, kapitaltillskott till solventa banker och hantera akut stöd till banker i kris.

Garantiprogrammet

Garantiprogrammet är en kortsiktig åtgärd och är begränsat till den 30 april 2010. Garantiprogrammet ger banker, bostadsinstitut och vissa kreditmarknadsbolag möjlighet att avtala med staten om garantier för en del av sin upplåning. Det betyder förenklat att staten mot en avgift lovar att träda in om institutet inte kan betala sina långivare.

I februari 2010 uppgick den totala volymen utställda garantier i programmet till 236 miljarder kronor. Den totala beloppsgränsen för programmet är 1 500 miljarder kronor.

Kapitaltillskottsprogrammet

Redan solventa banker kan få ett statligt kapitaltillskott. Programmet innebär att Riksgälden kan skjuta till kapital i form av aktiekapital eller så kallat hybridkapital. Med en större kapitalbas kan bankerna utöka sin utlåning. Programmet omfattar högst 50 miljarder kronor och är begränsat till den 17 augusti 2010. I april 2009 deltog staten i Nordeas nyemission och tecknade aktier för 5,6 miljarder kronor.

Tillskottet till en enskild bank får högst motsvara en ökning av kapitaltäckningsgraden om 2 procentenheter. För de banker som får tillskott begränsas dessutom ersättningarna till företagsledningen.

Särskilt stöd till kreditinstitut

Riksgälden kan för statens räkning ingripa om ett finansiellt institut skulle få så djupa ekonomiska problem att det finns risk för en allvarlig störning i det finansiella systemet. Riksgälden

har ett brett mandat att vidta åtgärder och det är i förväg svårt att förutse vilka åtgärder som kan bli aktuella. Några exempel kan vara likviditetsstöd, garantier och kapitalförstärkning.

Stabilitetsfonden

För att finansiera statliga åtgärder att stödja det finansiella systemet har Riksdagen beslutat att bygga upp en stabilitetsfond. Banker och andra kreditinstitut betalar en årlig stabilitetsavgift till fonden. Avgiften uppgår till 0,036 procent av vissa delar av institutets förpliktelser enligt fastställd balansräkning. Målet är att stabilitetsfonden inom 15 år ska uppgå till motsvarande 2,5 procent av BNP. Inledningsvis tillförde staten 15 miljarder kronor genom ett särskilt anslag. Därutöver har föreslagits att insättningsgarantifonden om ca 20 miljarder kronor ska ingå. Fondens sammanlagda behållning, inklusive marknadsvärderade Nordeaaktier, uppgick till 30 miljarder i februari 2010. Avsikten är att stabilitetsfonden ska bära alla kostnader för stödåtgärder till banker.

Insättningsgarantin och investerarskyddet

Insättningsgarantin innebär att staten genom garantin ersätter de pengar kunderna har satt in på alla typer av konton hos banker och kreditmarknadsföretag.

Om ett institut skulle gå i konkurs, ersätter garantin upp till motsvarande 50 000 euro per kund och institut. Den maximala ersättningen kan inte bli lägre än 500 000 kronor. Syftet med insättningsgarantin är att stärka skyddet för allmänhetens insättningar och bidra till stabilitet i det finansiella systemet. De institut som är anslutna till insättningsgarantin betalar en avgift till Riksgälden.

Investerarskyddet innebär att staten ersätter tillgångar upp till ett värde av 250 000 kronor. Skyddet gäller först när ett institut har gått i konkurs och det visar sig att kunder inte kan få ut sina värdepapper eller pengar.